

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SEVİNÇ ÇOKUM'UN "BİZİM DİYAR" ROMANINDA SÖZ VARLIĞI THE VOCABULARY IN THE NOVEL "BİZİM DİYAR" BY SEVINC ÇOKUM

OĞuz KILINÇ*

Özet

Dil kendine has hususiyetleri olan canlı bir varlıktır. Her dilin kendine has söz varlığı bulunmaktadır. Bu söz varlığı onun gelişmişliği ile doğru orantılıdır. Bir dilin söz varlığının tespitinde ve geliştirilmesinde edebi eserler ayrı bir öneme sahiptir. Günlük konuşma dilinin sınırlılığının ötesinde dilin gizli kalmış hazinelerinin ortaya çıkarılıp işlenmesi yazar ve şairlerle mümkündür. Bu anlamda yazarlar ve şairlerin eserleri üzerine yapılan söz varlığı çalışmalarından hareketle o dilin söz varlığıyla ilgili önemli verilere de ulaşılabilinmektedir.

Bu makalemizde Türkçenin söz varlığı ile ilgili çalışmalara katkı sunmak hedeflenmiştir. Son dönem Türk hikâye ve romancılığının önemli isimlerinden Sevinç Çokum'un "Bizim Diyar" romanı çalışma eksenini belirlemiştir. Nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak romanda geçen söz varlığı; isimler, fiiller, atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler çerçevesinde kelime sıklıklarıyla birlikte ortaya konmuş ve incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Söz Varlığı, Kelime Sıklığı, Bizim Diyar, Sevinç Çokum.

Abstract

Language is a living being with its own special features. Each language has its own vocabulary. This vocabulary is directly proportional to its sophistication. Literary Works have a special importance in the determination and development of a language's vocabulary. Beyond the limitations of the daily spoken language, it is possible to reveal and process hidden treasures with writers and poets. In this sense, based on the vocabulary studies on the Works of writers and poets, important data about that language's vocabulary can be accessed.

In this article, it is aimed to contribute to the studies on Turkish vocabulary. "Bizim Diyar" novel of Sevinç Çokum, one of the most important names of Turkish story and novelism, has been determined as the working axis. The presence of vocabulary in the novel using quantitative and qualitative research methods; nouns, verbs, proverbs, idioms, reduplication, cliché words have been put forward and examined together with their word frequency.

Keywords: Language, Vocabulary, Word Frequency, Bizim Diyar, Sevinç Çokum.

* Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, edosan06@hotmail.com

GİRİŞ

Dil, iletişimi sağlayan en önemli araçtır. Bu araç, sistemler bütünüdür. Bu sistem içsel ve biçimsel unsurları içerisinde barındırmaktadır. Duygu ve düşüncelerimiz başta olmak üzere evreni algılayış ve yansıtış biçimlerimiz, dildeki söz varlığı sayesinde vücut bulmaktadır. Bir dilin söz varlığı hem dili kullanan bireyleri hem de toplumun tamamını ilgilendiren canlı bir yapıdır.

Türkçede, sözvarlığı terimini ilk kez Doğan Aksan, Almanca "Wortbestand" teriminden çevirerek kullanmıştır. Onunla birlikte kullanılmaya başlanan "sözvarlığı" terimi kendisinden sonraki çalışmacılar tarafından da benimsenmiştir. Doğan Aksan, bu terimin "kelime hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük dağı, sözcük gömüsü, vokabüler" gibi karşılıkları olduğunu da ifade etmektedir. "Söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Söz varlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir" (Aksan, 1996, 7).

Söz varlığı, dili oluşturan kelimelerin tamamıdır. Hem bireysel hem de toplumsal söz dağarcığını içerisinde barındırır. Söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu şeklinde de adlandırılır (TDK, 2005, 1198).

Korkmaz, sözvarlığı yerine "kelime hazinesi" terimini tercih etmiştir. "Kelime hazinesi (Alm. Wortshatz; Fr. Vocabulaire; İng. Vocabulary): Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı." (Korkmaz, 1992, 100).

Ergüzel söz varlığı ile ilgili yapılacak çalışmaların önemine dikkat çekmektedir. "Söz varlığı bir dilin servetidir. Yüzyıllar içinde dilin kendi işleye işleye kazandığı zenginlik çeşitli özellikteki sözlüklere ve örneklendirilmiş kaynaklara aktarılmadıkça, yaşayan nesiller ve sonradan gelecekler, dillerinin inceliklerini tanıyamazlar, sadece kendi dönemlerinin sınırlı anlatım imkanlarıyla yetinmek zorunda kalırlar" (Ergüzel, 2007, 118).

Bir dile sahip çıkılması, onun geliştirilip korunması anlamında söz varlığının tespiti ve kayıt altına alınması büyük önem arz etmektedir. Söz varlığının tespiti noktasında edebi eserler ayrı bir öneme sahiptir. Sanat eserleri toplumun birer aynasıdır. Eserler her ne kadar yazarının kendi dünya görüşünü, felsefesini; yazıldığı dönemin sosyal, siyasi, dini ve ekonomik özelliklerini yansıtıyor gibi görünse de aslında ortaya konan tablo, toplumun kendisidir. Bundan dolayı edebi eserlerin söz varlığının ortaya konması önemlidir.

1. "Bizim Diyar" Romanında Söz Varlığı:

Sevinç Çokum, çağdaş Türk hikâye ve romancılığının önemli isimlerinden birisidir. Yazar eserleriyle Türkçenin söz varlığına önemli katkılar sunmaktadır. Geniş bir söz varlığına sahiptir. Eserlerinde hem yazı hem de konuşma diline ait sözcükleri kullanmakta yerli ve yabancı terimlere yer vermektedir. Buna halk ağızlarında geçen "kuğurdamak, yörenmek, dölek, delirek, çekeşlemek, balkımak..." gibi sözcükler örnek olarak gösterilebilir. Yazar tasvirlerinde ayrıntıya yer vermekte pek çok eşya, bitki, hayvan adını kullanmaktadır. Bu durum yazarın eserlerini okurken, bazı zamanlar sözlüğe bakma ihtiyacı oluşturmaktadır. Yazarın bu kullanımı kasıtlıdır. O, Türkçenin çeşitli sebeplerle yozlaşmasına, kelime servetinin yok olmasına karşıdır. Dilin geçirmiş olduğu doğal süreç içerisinde gerek teknolojik gelişmelerle, örneğin tahta ve bakırın yerini bidon, varil gibi sözcüklerin alması, gerek doğanın etkisiyle nesli tükenmiş olan kuşlar ve bitkilerin Türkçe adlarıyla birlikte unutulması, yazarı derinden etkilemektedir. O, anneannesinin pişirdiği bir ekmek olan "gömeç"i; el tezgâhlarında yapılan bir işleme olan "pürçek"i unutmak ve unutturmak istemez (Altıntaş, 2015).

Bu anlamda yazarın eserleri söz varlığı açısından araştırılmaya değerdir. Bizim araştırmamızın zeminini oluşturan Bizim Diyar'da bir göç hikayesi anlatılmaktadır. Bu göç bir sürgündür. Osmanlı'nın kaybettiği Balkanlar'dan zorla göç ettirilen bir ailenin özelinde o yıllarda bütün Balkan coğrafyasında yaşanan acılar, sıkıntılar ve bunlara karşı verilen mücadeleler anlatılmaktadır.

1.1. Farklı Ve Tekrar Kelime Sayıları:

Dillerin söz varlıkları, birbirlerinden hem nitelik hem de nicelik bakımından farklılıklar göstermektedir. Dili konuşan bireyler arasında da aynı farklılık söz konusudur. Dili kullanma yetkinliği bakımından önemli bir noktada bulunan bir yazarın kelime hazinesinin farklılığı, okuma ve dinleme becerileriyle sahip olunan alıcı söz varlığının zenginliğine bağlıdır. Buradaki zenginlik üretici söz varlığıyla

hayat bulmaktadır. Dolayısıyla alıcı söz varlığındaki farklılık ve zenginlik yazarın eserlerindeki söz varlığına da aynı yönde tesir etmektedir. Yazma konusu olan unsurların uzunluğu ya da kısalığına bağlı olarak kullanılan kelimelerin farklılığı ya da tekrar oranları değişebilmektedir (Baş, 2013, 77).

Tablo 1: Farklı ve Toplam Kelime Sayıları

"Bizim Diyar"	Sayısal Değer
Farklı Kelime Sayısı	5155
Tekrar Edilen Kelime Sayısı	51308

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Sevinç Çokum'un Bizim Diyar romanında 5155 kelime madde başı olarak belirlenmiştir. Bu kelimelerin toplam sıklığı 51308'dir. Romanda geçen sözcüklerin içerisinde en sık kullanılan 50 sözcük şu şekildedir:

Tablo 2: En Sık Kullanılan 50 Sözcük ve Kullanım Sıklığı

	Sözcük	Sıklık		Sözcük	Sıklık
1.	bir	1601	26.	var	237
2.	de-	1028	27.	Gülsüm	224
3.	o	796	28.	Kerime	220
4.	bu	786	29.	yol	220
5.	ol-	737	30.	baş	218
6.	mı/mi	595	31.	hanım	218
7.	da/de	569	32.	bak-	214
8.	gel-	482	33.	için	213
9.	ne	376	34.	yan	207
10	ana	358	35.	iste-	199
11.	kız	340	36.	söz	199
12.	ben	328	37.	sen	189
13.	sonra	327	38.	düşün-	186
14.	git-	321	39.	et-	184
15.	göz	311	40.	ses	182
16.	gibi	307	41.	yüz (çehre)	182
17.	biz	300	42.	zaman	182
18.	yer	296	43.	Ali	180
19.	Rıfat	290	44.	ara	178
20	ve	277	45.	söyle-	178
21.	el (organ)	276	46.	çocuk	170
22.	bil-	256	47.	ki	169
23.	dur-	256	48.	Asiye	165
24.	gör-	248	49.	böyle	165
25.	gün	247	50.	şimdi	165

1. 2. Kelime Türleri:

Türkçede kelime türünün tanımı ve tasnifiyle ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte sözcükler temelde isimler ve fiiller olmak üzere iki temel yapıya ayrılmaktadır. Topaloğlu sözcük türünü, sözcüklerin nitelikleri, biçimleri ve görevleri bakımından ayrılımları olarak değerlendirmektedir (Topaloğlu, 1989, 94). Ergin ise sözcükleri anlam veya görevlerine göre isimler, fiiller ve edatlar olmak üzere üçe ayırmaktadır (Ergin, 1999, 216). Genel dilbilgisi kitaplarında ise isimler, fiiller, sıfatlar, zarflar, zamirler, edatlar, bağlaçlar, ünlemler sözcük türleri olarak verilmektedir.

Söz varlığı açısından ele aldığımız Sevinç Çokum'un Bizim Diyar romanında sözcük türleri isimler ve fiiller başlıkları altında değerlendirilmiştir. İsimler başlığı altında sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç ve ünlemlere yer verilerek sıklık analizi yapılmıştır. Romanda en sık geçen 50 sözcük türlerine göre listelenmiştir:

1. 2. 1. Fiiller:

Romanda geçen farklı fiil sayısı 1208'dir. Tekrar eden fiil sayısı ise 13030'dur.

Tablo 3 : En Sık Kullanılan 50 Fiil ve Kullanım Sıklığı

	Kelime	Sıklık		Kelime	Sıklık
1.	de-	1028	26.	otur-	87
2.	ol-	737	27.	bul-	84
3.	gel-	482	28.	gir-	83
4.	git-	321	29.	çek-	82
5.	bil-	256	30.	ağla-	79
6.	dur-	253	31.	getir-	72
7.	gör-	248	32.	kalk-	72
8.	bak-	214	33.	aç-	68
9.	iste-	199	34.	in-	63
10.	düşün-	186	35.	çök-	62
11.	et-	184	36.	vur-	60
12.	söyle-	178	37.	işit-	58
13.	al-	155	38.	bekle-	57
14.	çık-	155	39.	görün-	55
15.	ver-	142	40.	koş-	55
16.	geç-	129	41.	öl-	53
17.	düş-	122	42.	sor-	51
18.	var-	117	43.	dayan-	50
19.	tut-	110	44.	çekil-	49
20.	bırak-	109	45.	gül-	48
21.	dön-	106	46.	at-	46
22.	yürü-	106	47.	başla-	45
23.	kal-	102	48.	çalış-	45
24.	yap-	102	49.	sar-	44
25.	duy-	95	50.	ye-	44

1. 2. 2. İsimler:

Romanda geçen farklı isim, sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç ve ünlemlerin sayısı 3947, tekrar sayısı ise 38278'dir.

Tablo 4 : En Sık Kullanılan 50 İsim, Sıfat, Zarf, Zamir, Edat, Bağlaç, Ünlem ve Kullanım Sıklığı.

	Sözcük	Sıklık		Sözcük	Sıklık
1.	bir	1601	26.	yan	207
2.	o	796	27.	söz	199
3.	bu	786	28.	sen	189
4.	mi, mi,	595	29.	ses	182
5.	de, da	569	30.	zaman	182
6.	ne	376	31.	Ali	180
7.	ana	358	32.	ara	178
8.	kız	340	33.	çocuk	170
9.	ben	328	34.	ki	169
10	sonra	327	35.	Asiye	165
11.	göz	311	36.	böyle	165
12.	gibi	307	37.	şimdi	165
13.	biz	300	38.	değil	164
14.	yer	296	39.	oğul	161
15.	Rıfat	290	40.	zaman	182
16.	ve	277	41.	Ali	180
17.	el (organ)	276	42.	ara	178
18.	gün	247	43	daha	155
19.	var	237	44.	iç	151
20.	Gülsüm	224	45.	baba	148
21.	Kerime	220	46.	ev	147
22.	yol	220	47.	su	139
23.	baş	218	48.	adam	133
24.	hanım	218	49.	kapı	131
25.	için	213	50.	bura	129

1.2.2.1. Özel İsimler:

Romanda tespit edilen özel isim sayısı 273'dir. Bu isimler sıklık sayıları ile birlikte şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. 2. 2. 1. 1. Kişi İsimleri:

Toplamda 119 kişi ismi 2627 kez tekrar edilmiştir:

Rıfat (290), Gülsüm Ana (224), Kerime (222), Ali Bey (180), Asiye (165), Mihail (119), Haşim Dayı (105), Ethem (96), Pembe (92), Koço (78), Zeynep (72), Rıza Hoca (64), Faik Bey (56), Nevbahar Hanım (58), Sadık Bey (49), Enver (47), Nimet Teyze (36), Ahmet (36), Mürvet (31), Ayşe (30), Naci (27), Hristo (27), Recep (24), Ömer (22), Neyzen Dede (22), Nadya Ana (22), İclal Hanım (20), Saffet Bey (19), Stefan (19), Cemil Bey (18), Ağâh (17), Cevat Bey (16), Yorgo (13), Petrev (13), İlya (12), Selim Paşa (12), Nuriye Hanım (12), Sacide Hala (11), Abdullah Bey/Dede (9), Atıf Çavuş (8), İbrahim (8), Abdülhamit/Hamid/Sultan Hamid (8), Hasan (8), Niyazi (8), Kosta (8), Ziya Dede (7), Doktor Samuel (7), Adviye Hanım (7), Mehmet (7), İzak Efendi (6), Süleyman Efendi (6), Teğmen Sarafof (6), Mükerrerem Hanım (6), Hilmi Bey (6), Sarafof(çeteci)(6), Namık Kemal (5), Müyesser Hanım (5), Rüstem (5), Niyaz Hanım (5), Zübeyde Hanım (5), Talat (4), Mülazım İsmail (4), Ekrem (4), Kazancı Mustafa Bey/Kazancı (4), Nazım Paşa (3), Mustafa Kemal (3), Şehime Hanım (3),

Nigar Hanım (3), Niko (3), Sultan Reşat (3), Prens Sabahattin (3), Cemal (3), Bergüzar Hanım (3), Abdullah Cevdet (2), Âdem (2), Ahmet Rıza (2), Cemile (2), Mahitap Hanım (2), Mahmut Nedim Paşa (2), Mithat Paşa (2), Monte Kristo /Kont (2), Murat Bey (2), Şemsi Paşa (2), Ferdinand (2), Elenika (2), Mutasarrıf Burhanettin (2), Müşir Osman (2), Necmi (2), Musa (1), Pierre (2), Mustafa Bey (1), Pehlivan Sinan (1), Refet Paşa (1), Sait Paşa (1), Sinan (1), Sultan Murat (1), Sultan Vahdettin (1), Ziya Paşa (1), Hamdi Çavuş (1), Hüsrev Hoca (1), İbrahim Temo (1), Kâmil Paşa (1), Ali Süavi (1), Ali Şefkati Bey (1), Binbaşı Mümtaz (1), Derviş Vahdeti (1), Doktor Nihat Bey (1), Mahmut Şevket Paşa (1), Matmazel Signoret (1), Şeyh Şamil (1), Sıdkı (1), Delçef(çeteci) (1), Bogos (1), Rakovski (1), Vazov (1), Oğuz Han (1), İshak Sükûtî (1), İğnatief (1), Filibeli Gerov (1).

1. 2. 2. 1. 2. Yer İsimleri:

Romanda 54 farklı yer adı tespit edilmiştir. Bunlar 336 kez tekrar edilmiştir:

Selanik (66), Usturmaca (37), İstanbul (28), Üsküp (28), Manastır (22), Vardar (20), İzmir (18), Girit (13), Radoviçe (13), Edirne (12), Paris (10), Şark (4), Reval (4), Niş (4), Şam (3), Trablusgarp (3), Çanakkale (3), Garp (3), Viyana (2), Bursa (2), Asitane (2), Yanya (2), Mekke (2), Gazze (2), Haydarpaşa (2), Pera (2), Kumanova (2), Yemen (1), Ortaköy (1), Yenişehir (1), Edirnekapı (1), Çatalca (1), Karacaahmet (1), Kudüs (1), Cirna (1), Çarigrad (1), Drina (1), Şeria (1), Tırhala (1), Sofya (1), Plevne (1), Palanka (1), Odesa (1), Saint Germain (1), Olimpos Palas (1), Golos (1), Mesta (1), Lüleburgaz (1), Kulle Kahveleri (1), Rodop (1), Rusçuk (1), Serez (1), Tekirdağ (1), Üsküdar (1).

1. 2. 2. 1. 3. Coğrafi İsimler:

Romanda 10 farklı coğrafi özel ad 22 kez tekrar etmiştir.

Karadağ (6), Karasu (4), Tuna (nehir) (3), Çanakkale boğazı (3), Babil bahçeleri (1), Ohri gölü (1), Sina Çölü (1), Adriyatik Denizi (1), Eyfel Kulesi (1), Kal'a-i Sultaniyye (1).

1. 2. 2. 1. 4. Eser, Yayın İsimleri:

Romanda 13 eser ve yayın adı tespit edilmiş olup bunların tekrar sıklığı 16' dır.

Turan şiiri (2), Viran Dağları(Şarkı ismi) (1), Yunus (kitap) (2), Hürriyet Kasidesi (1), Meşveret (gazete) (2), Mizan (gazete) (1), Şura-yı Ümmet (gazete) (1), Muhammediye (kitap) (1), Taşnak Sütyan (gazete) (1), Duruşak (1), Razmik Heyet-i İdaresi (1), Envar'ül Aşikin (1), Armenya gazetesi (1)

1. 2. 2. 1. 5. Ülke, Kıta İsimleri:

Romanda 14 ülke ve kıta adı tespit edilmiştir. Bunlar 94 kez tekrar etmiştir.

Rumeli (44), Balkan (18), Rusya (9), Avrupa (7), Kosova (3), Saraybosna (3), İngiltere (2), Türkistan (2), Yunanistan (2), Arnavutluk (1), Bosna Hersek (1), Fransa (1), Makedonya (1), Türkiye (1).

1. 2. 2. 1. 6. Dil İsimleri:

Romanda 6 dil adı 27 kez tekrar etmiştir.

Türkçe (10), Bulgarca (6), Fransızca (4), İngilizce (2), Rumca (3), Sırpça (2).

1. 2. 2. 1. 7. İrk İsimleri:

Romanda 17 farklı ırk, millet ismi geçmektedir. Bunlar 202 kez tekrar etmiştir.

Bulgar (52), Sırp (37), Rum (20), Arnavut (17), Türk (14), Osmanlı (13), Yunan (12), Çingene (6), İngiliz (6), Ermeni (6), Yunanlı (5), Fransız (4), Rus (4), Slav (2), Alaman (2), Moskof (1), Yahudi (1).

1. 2. 2. 1. 8. Dini İsimler:

Romanda özel isim olarak kullanılan 20 farklı dini isim tespit edilmiştir. Bunlar 76 kez tekrar etmiştir.

Allah (28), Azrail Aleyhisselam (1), Besmele-i şerife (1), Cebail Aleyhisselam (1), Gayrimüslim (4), Hak Teala (2), Hıristiyan (4), Kur'an (1), Müslüman (12), Nuh (1), Rab (3), Ramazan (ay) (4), Süleyman (pey.)(7), İsa(pey.) (3), Marut (1), Harut (1), Sünusi Şeyhleri (1), Fatıha (1), Cennet (1).

1. 2. 2. 1. 9. Fikir Hareketleri ve Cemiyet Adları:

Romanda 10 farklı fikir hareketi ve cemiyet adı tespit edilmiştir. Bunlar 12 kez tekrar etmiştir.

Jön Türkler (3), Teşebbüs ü Şahsî ve Adem-i Merkeziyet (1), Hayrenik Heyet-i İdarsi (1), Yeni Osmanlılar Cemiyeti (1), Razmik Heyet-i İdaresi (1), İttihad-ı Osmani (1), İttihat ve Terakki Cemiyeti (1), Genç Kalemler (1), İttihat ve Terakki Fırkası (1), Vivrajdeniya (1).

1. 2. 2. 1. 10. Mütareke İsimleri:

Romanda 2 farklı mütareke adı birer kez geçmektedir.

Lozan (1), Mudanya Mütarekesi (1).

1. 2. 2. 1. 11. Okul İsimleri:

Romanda 5 farklı okul adı 6 kez geçmektedir.

Mekteb-i Harbiye (2), Manastır Askeri İdadisi (1), Robert Koleji (1), Sıbyan Mektebi (1), Vefa İdadisi (1),

1. 2. 2. 1. 12. Diğer:

Krupp (top) (1), Trabzon hurması (1)

. 2. 3. Atasözleri:

“Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel” (TDK, 2005, 140).

“Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla aynı dünya görüşünden oluşan genel kural niteliğindeki kısa özlü, kalıplaşmış söz.” (Korkmaz, 1992, 15).

İncelediğimiz romanda 4 atasözü tespit edilebilmiştir.

“Çocuğun eli kolu bağlanmaz.” (1)

“Kara gün kararır kalmaz.” (1)

“Kul kusurludur demekle eğriler yola gelmez.” (1)

“Varlığı tatmakla yokluk bilinmez.” (1)

1. 2. 4. Deyimler:

Deyimler daha çok mecaz anlam içeren, kendine has anlam özelliği taşıyan, cezbedici bir anlatıma sahip söz öbekleridir (Korkmaz, 1992, 43). İncelediğimiz roman deyimler açısından oldukça zengindir. 179 deyim tespit edilebilmiştir. En çok kullanılan deyimler “yola koyulmak (5), yola düşmek (5), yol almak (4), kulak vermek(4) ve içi içine sığmamak (4)...” şeklindedir. Romanda geçen deyimler ve kullanım sıklığı şu şekildedir:

açığa çıkmak (1), açık seçik (1), adam olmak (1), ağırbaşlı (1), ağız açtırmamak (1), ağız var dili yok (1), aklı çelinmek (1), aklına düşmek (1), alıp başını gitmek (1), Allah seni inandırısın (1), alt etmek (1), alt üst etmek (2), arkadan vurmak (2), atıp tutmak (1), ayağa fırlamak (1), ayağa kaldırmak (1), ayağa kalkmak (1), ayak bağı olmak (1), ayakta durmak (1), baldırı çıplak (1), baş kaldırmak (1), baş üstünde yeri var (2), baş göz etmek (1), başı bozuk (2), başı dönmek (1), başıboş dolaşmak (1), başını dik tutmak (1), baştan ayağa (1), birbirine düşmek (1), birbirine düşürmek (1), birbirini yemek (2), boy bos (1), boynu bükük (1), boynu bükülmek (1), boyun eğmek (2), burnunu sokmak (1), can çekişmek (2), can derdine düşmek (2), can gelmek (1), can vermek (1), canı sıkılmak (1), canını dar atmak (1), canını feda etmek (3), canını sıkmak (1), cesaretini kırmak/kırılmak (2), çile çekmek (2), dalıp gitmek (2), destan etmek (1), didik didik etmek (1), dil dökmek (1), dile düşmek (1), dili çözülmek (1), dili varmamak (2), dillere destan olmak (2), dize gelmek (1), dolup taşmak (1), dünya gözüyle görmek (1), el ele vermek (2), el pençe durmak (1), el uzatmak (1), elden ayaktan düşmek (1), elden çıkmak (1), elden gitmek (2), ele geçirmek (1), ele vermek (1), eli ayağı tutmamak (1), eli kolu bağlanmak (1), eli kolu bağlı (1), eli kolu bağlı (2), eli kolu bağlı oturmak (1), elinden geleni ardına koymamak (1), elinden geleni yapmak (1), elinden gelmek (1), elini eteğini çekmek (1), falakaya yatırmak (1), göçüp gitmek (1), gönlünden geçirmek (1), gönlünü almak (2), gönül vermek (2), görüp geçirmek (1), göz atmak (3), göz dikmek (3), göz gezdirmek (1), göz koymak (2), göz kulak olmak (1), göz nuru dökmek (1), göz önüne gelmek (1), göz önüne getirmek (1), göz yummak (2), gözden geçirmek (2), göze almak (5), gözlerini kaçırmak (1), gözü arkada kalmak (1), gözü uyku tutmamak (1), gözüne perde inmek (2), gözüne uyku girmemek (1), gözünün önünden gelip geçmek (1), gözünün önüne gelmek (6), haddini bildirmek (1), haddini bilmek (1), hakkından gelmek (4), hasret çekmek (2), hayal kırıklığı (-na uğramak) (1), hayran kalmak (1), huyunu suyunu (1), iç çekmek (2), iç içe (4), içi daralmak (2), içi içine sığmamak (4), içi içini yemek (1), içine atmak (1), içine doğmak (1), içine kurt düşmek (1), içini dökmek (1), içten içe (1), inceden inceye (1), işi yokuşa sürmek (1), kabına sığmamak (2), kan ağlamak (1), kapıyı açmak (1), kara haber (1), kara kara düşünmek (1), karşı çıkmak (1), karşı koymamak (1), kelleyi koltuğa almak (1), kendi derdine düşmek (1), kendini bulmak (1), kendini yiyip tüketmek (1), kıkır kıkır gülmek (1), kırkı çıkmak (1), kısmet çıkmak (1), kolu kanadı kırık (1), kulak vermek (4), mumla aramak (1), mürekkep yalamak (1), ortalığa düşmek (1), ortaya çıkmak (1), örtbas etmek (2), sağa sola (2), ses çıkarmak (1), ses etmemek (1), sesi soluğu kesilmek (2), soğuk kanlı (1), söz almak (1), söz geçirmek (1), sözü geçmek (1), sözü yabana atılmak (2), su yüzüne çıkmak (1), süt liman (1), süttten ağız yanmak (1), toz kondurmamak (1), uyku tutmamak (2), uykusu

kaçmak (1), uzak durmak (1), üstün görmek (1), yabana atmak (2), yaka paça getirmek (1), yan bakmak (1), yanakları al al olmak (1), yarasını deşmek (1), yatağa düşmek (1), yığılıp kalmak (1), yol almak (4), yol bulmak (1), yola çıkmak (1), yola düşmek (5), yola gelmek (1), yola getirmek (1), yola girmek (1), yola koyulmak (5), yollara dökülmek (1), yollara düşmek (1), yolu düşmek (3), yukardan bakmak (1), yumuşak yüzlü (1), yüz vermek (1), yüz yüze gelmek (1), yüzü kızarmak (1)

1. 2. 5. İkilemeler:

İkilemeler, anlatımı güçlendirmek için eş, yakın ya da karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana gelerek kullanılmasıdır. Cümle içerisinde çeşitli görevlerde bulunabilmektedirler. İkilemeleri şu şekilde ayırabiliriz:

a) Bir sözcüğün aynen tekrar edilmesi ile kurulan ikilemeler.

b) Anlamdaş ya da yakın anlamlı sözcüklerle kurulan ikilemeler.

c) Karşıt anlamlı sözcüklerle kurulan ikilemeler.

d) Bir sözcüğün ilk hecesinin farklı şekilde tekrarlanması ile kurulan ikilemeler (Korkmaz, 1992, 82-83).

İncelediğimiz romanda 144 ikileme tespit edilebilmiştir. En sık kullanılan ikilemeler “sık sık (23), zaman zaman (14), sağa sola (13), uzun uzun (8)” şeklindedir. Romanda geçen diğer ikilemeler ve sıklıkları şu şekildedir:

Açık seçik (1), Ağır ağır (9), Ağlaya ağlaya (1), Ak pak (1), Akar coşar (1), Akıllı uslu (1), Al al (1), Allahı pullayıp (1), Allı morlu (2), Alt üst (3), Apar topar (1), Ara sıra (6), Ardı arkası (1), Art arda (2), Ayrılık gayrılık (3), Bağ bahçe (3), Bağ bostan (1), Basa basa (1), Baş göz (1), Baştan aşağı (2), Battı batacak (1), Bazı bazı (1), Belli belirsiz (5), Bir bir (2), Boğaz boğaza (1), Boy bos (2), Bölük bölük (2), Bölüm bölük (1), Bütün bütün (2), Cızır cızır (1), Çekip çekip (1), Çıtır çıtır (1), Çil çil (3), Çoluk çocuk (10), Dağ bayır (1), Dalıp dalıp (2), Davul zurna (1), Deli divane (1), Demet demet (1), Derle topla (1), Derlenip toparlanmak (1), Didik didik (1), Doğru dürüst (3), Dolaş dolaş (1), Dolu dizgin (1), Doya doya (3), Döne döne (5), El ele (5), Eli ayağı (2), Eli kolu (4), Er geç (1), Eşe dosta (1), Fakir fukara (1), Gelen giden (1), Gelip geçen (5), Gelip geçer (3), Gelip geçici (1), Gelip geçmek (3), Gelip geçmiş (1), Gelişi güzel (1), Geniş geniş (1), Geri geri (1), Gıcır gıcır (1), Gırtlak gırtlığa (1), Gidip gelme (2), Girer girmez (1), Git gide (10), Gizli gizli (1), Güç kuvvet (1), Gül gül (1), Güllük gülistanlık (2), Gümür gümür (1), Gün gece (3), Güzel güzel (1), Hali vakti (1), Halka halka (1), Hayran hayran (1), Hızlı hızlı (1), Huyunu suyunu (3), İç içe (7), İçi dışı (1), İçi içine (6), İçten içe (1), İnce ince (3), İnceden inceye (1), İplik iplik (1), İri iri (2), İri yarı (2), İster istemez (2), İyiden iyiye (1), Kap kaçak (2), Kara kara (2), Karda kışta (1), Karı koca (1), Karşı karşıya (1), Kat kat (2), Kendi kendi (-ne)(4), Kese kese (1), Kesik kesik (1), Kıkır kıkır (1), Kıpır kıpır (2), Kırık dökük (2), Kıvrım kıvrım (1), Kıyıda köşede (1), Kolay kolay (1), Köy köy (1), Mal mülk (2), Nefes nefese (2), Olan biten (1), Olsa olsa (3), Ordan oraya (2), Ört bas (2), Övüne övüne (1), Peş peşe (3), Pırıl pırıl (3), Renk renk (3), Sağ salım (2), Sağa sola (13), Sarsıla sarsıla (2), Sesi soluğu (1), Sık sık (23), Sıra sıra (1), Soluk soluğa (2), Şurda burada (1), Tabur tabur (1), Tanıdık bildik (1), Tek tek (1), Tıklım tıklım (1), Top top (1), Tozlu dumanlı (1), Tövbe tövbe (1), Tutup tutup (1), Türü türü (1), Ucu bucağı (5), Usul usul (2), Uzaktan uzağa (2), Uzun uzun (8), Üst baş (3), Üst üste (3), Yaka paça (1), Yakılıp yıkılır (1), Yalvar yakar (4), Yan yana (3), Yarın öbür gün (1), Yavaş yavaş (7), Yer yer (2), Yeri göğü (1), Yıkık viran (1), Yüz yüze (3), Zaman zaman (14)

1. 2. 6. Kalıp Sözcükler (İlişki Sözcükleri):

Söz varlığının öğelerinden olan kalıp sözcükler, bir toplumun gelenek ve göreneklerinin yanı sıra günlük sosyal ilişkilerini yansıtmaya yönüyle ayrı bir öneme sahiptir. Aksan: “Bireylerin birbirleriyle ilişkileri sırasında kullanılması âdet haline gelen birtakım sözcükler” şeklinde tanımlamakta ve insanlar sabahleyin karşılaşınca birbirlerine söyledikleri “günaydın” kelimesiyle bunu örneklemiştir (Aksan, 1996, 42). Romanda tespit edilebilen kalıp sözcükler şu şekildedir:

Allah kavuştursun (2), Allah sizden razı olsun (1), Allaha emanet ol (2), Aman efendim (1), Aman (13), Aman canım (1) Başüstüne (1), Belli olmaz (7), Ben bilmez miyim? (1), Buyurun (5), Dilimizin ucunda (1), Dua edin (1), Efendim (93), Elbette (15), Elimizden ne gelir ki (1), Emret beyzadem (1), Eyvahlar (2), Görmez oldun bizleri (1), Haddine mi düşmüştür? (1), Haddini bil (1), Haddini bilmez (1) Hakkınızı helal edin (1), Hayır olsun (3), Helal olsun (1), Hey güzel Allah'ım (3), Hoş geldin (2), İçime doğmuştur kızım (1), İsyan etme (1), Tövbe kıl (1), Sabır dile (1), İşte böyle (1), İyi haber dilerim ki kulağınıza ulaşır (1), Karışma bre (1), Kısmet bugüneymiş (1), Kim bilir? (12), Lâhavle (1), Ne beis var? (1), Ne bileyim? (3), Neyin nesi? (2), Öyle olsun (7), Öyle sayılır (1), Rica ederim (1), Sabırlı ol (1), Sabredin (3), Sen bilirsin (1), Su gibi aziz olun (1), Sus hele (1), Şöyle buyurun (1), Şu hale bakın (1), Şükür (1), Şükürler olsun (1) Tövbe, tövbe (1), Yazıklar olsun

(3), Yerden göğe haklısın (1), Yeter (7), Yeter ki (6) Yol yorgunu (1), Yolun buralara düşer miydi? (1), Yüce Allah güç kuvvet versin (1), Gayret versin (1), Zahmet etmeyin (1), Zahmet olacak (1).

SONUÇ

Sevinç Çokum'un Bizim Diyar romanı söz varlığı ve kelime sıklığı açısından incelenmiş, romanda geçen 5155 sözcük madde başı olarak belirlenmiştir. Bu sözcüklerin tekrar sıklığı 51308'dir. Romanda en sık geçen 50 sözcük listelenmiş bunlar içerisinde birinci sırada 1601 sıklık oranıyla "bir" sözcüğünün olduğu belirlenmiştir. "Bir" sözcüğü romanda isim ve sıfat görevleriyle kullanılmış, isimler içerisinde listelenmiştir.

Söz varlığı açısından temel sözcükler içerisinde değerlendirdiğimiz en sık kullanılan 50 isim ve fiil ayrı ayrı listelenmiştir. Toplamda 1208 farklı fiil kullanılmış olup bunların sıklık sayısı 13030'dur ve "de-" fiili 1028 sıklık oranıyla birinci sıradadır. Sıfatlar, zamirler, edatlar, bağlaçlar, ünlemler isim soylu sözcükler olarak düşünülüp isimler başlığı altında listelenmiş olup toplamda 3947 farklı ismin 38278 kez tekrar edildiği belirlenmiştir.

Romanda 273 özel isim tespit edilmiş ve bunlar kavramsal olarak sınıflandırılmıştır. Toplamda 119 farklı kişi adı 2627 kez, 54 yer adı 336 kez, 10 coğrafi ad 22 kez, 13 eser ve yayın adı 16 kez, 14 ülke-kita adı 94 kez, 6 dil adı 27 kez, 17 ırk-millet adı 202 kez, 20 dinî isim 76 kez, 10 fikir hareketi ve cemiyet adı 12 kez, 2 mütareke adı 2 kez, 5 okul ismi 6 kez, 2 diğer özel isim 2 kez tekrar etmiştir.

Romanda geçen farklı 4 atasözü, 179 deyim, 144 ikileme, 62 kalıp söz tespit edilmiştir.

Sevinç Çokum'un söz varlığı oldukça farklılık ve çeşitlilik arz etmektedir. Türkçenin söz varlığının tespiti ve geliştirilmesi anlamında Sevinç Çokum ve romanları üzerine çalışılması ayrı bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
Aksoy, Ömer Asım (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
Altıntaş, Ayşe (2015). *Sevinç Çokum ile Söyleşi*, 20 Nisan 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/02/20150226.pdf> adresinden alındı.
Baş, Bayram (2013). Ahmet Mithat Efendi'nin Kelime Hazinesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, S. 1 (2), s. 75-83.
Çokum, Sevinç (2018). *Bizim Diyar*. İstanbul: Kapı Yayınları.
Ergin, Muharrem (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın.
Ergüzel, Mehdi (2007). *Dil ve Kültür Üzerine Yazılar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
Korkmaz, Zeynep (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (1. Basım), Ankara: TDK Yayınevi
Sinan, Ahmet Turan (2015). *Türkçenin Deyim Varlığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
Topaloğlu, Ahmet (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu.